

Et historisk stort råderum – men for hvor længe?

Danmarks finanspolitiske råderum er i 2025 opjusteret betydeligt til omkring 58-59 milliarder kroner i 2030 (i 2025-priser) ifølge Finansministeriets seneste fremskrivning. Det lyder som gode nyheder – og det er det også. Men råderummet er ikke en garanti. Det er et skøn baseret på antagelser, der kan vise sig forkerte.

Råderummet opstår som følge af:

- Rekordhøj beskæftigelse, hvor flere seniorer arbejder længere, flere indvandrere er i job samt øget international arbejdskraft
- Øget eksport og virksomheders succes trods global usikkerhed
- Mindreforbrug i statens budgetter og effektiviseringer

Men der er betydelige usikkerheder omkring størrelsen og holdbarheden af råderummet. Det bygger på fremskrivninger af økonomisk vækst, beskæftigelse og globale forhold – og alle disse faktorer kan ændre sig negativt, ofte meget hurtigt.

Hvad er det økonomiske råderum?

Råderummet opstår, når staten har et overskud i sine finanser med mulighed for at:

- Finansiere nye udgifter uden at øge gælden

- Bevare budgetlofter samtidig med øget velfærd
- Modellere udgifter til vigtige politikområder som forsvar, klima og sociale ydelser

Råderummet afhænger af økonomisk vækst, lønudvikling, beskæftigelse og prioriteringer – altså faktorer, der kan svinge betydeligt over tid.

Hvordan beregnes råderummet?

Finansministeriets beregning bygger på avancerede modeller og metoder:

Makroøkonomiske modeller Finansministeriets MAKRO-model fremskriver BNP, beskæftigelse, skatteindtægter mv. Modellen simulerer økonomiens udvikling under forskellige scenarier og politiktiltag.

Konsekvensberegninger Modellen vurderer både umiddelbare mekaniske virkninger (fx direkte provenuændringer ved ændret skat) og afledte virkninger som adfærdsændringer, ændret arbejdsudbud mv.

Fremskrivninger af offentlige finanser Beregninger foretages ved simulering af offentlige indtægter og udgifter under forudsætning om en strukturel saldo (fx minus ½ procent af BNP i 2030).

Politisk ramme Råderummets størrelse afhænger af politisk fastsatte finanspolitiske målsætninger. For eksempel øger en sænkning af balancemålet fra 0 til -0,5 procent af BNP råderummet.

Men her er kernen af problemet: **Det er alt sammen fremskrivninger baseret på antagelser.**

De største risici: Hvad kan gå galt?

1. Beskæftigelsesniveauets udvikling

Råderummet er meget afhængigt af den strukturelle beskæftigelse – hvor mange der forventes at være i arbejde på lang sigt. En tilbagegang i beskæftigelsen ved højere arbejdsløshed, lavere arbejdsstyrke eller fald i arbejdsudbuddet vil reducere skatteindtægterne markant.

Kritisk punkt: En del af den nuværende beskæftigelsesstigning skyldes øget indvandring, som er usikker at regne med fremover. Hvis denne trend vender, forsvinder en væsentlig del af råderummet.

2. Økonomisk vækst og produktivitet

Råderummet er følsomt over for udviklingen i BNP-vækst og produktivetsfremskridt. Lavere vækst end ventet vil mindske skatteindtægterne, ligesom lavere lønstigninger kan påvirke råderummet negativt.

Konjunkturrisiko: Ved en økonomisk nedgang – recession, finanskriser, eller global handelskrig – vil råderummet skride eller helt forsvinde. Dette er ikke teoretisk: Det er præcis, hvad der skete efter finanskrisen i 2008 og under COVID-19-pandemien.

3. Demografiske forudsætninger

En ændring i befolkningsudviklingen – flere ældre med stigende sociale og sundhedsmæssige behov – kan øge offentlige udgifter markant. Frem mod 2030 vurderes det demografiske træk at reducere råderummet med omkring 21 milliarder kroner.

Alternative demografiske scenarier viser:

- **Lavere fertilitet:** Videregående faldende fertilitet til ca. 1,5 børn pr. kvinde mod en base på ca. 1,7 børn mindsker befolkningstilvæksten og den fremtidige arbejdsstyrke, hvilket reducerer råderummet på længere sigt
- **Stigende beskæftigelse blandt indvandrere:** Kan øge råderummet positivt ved øget arbejdsstyrke og skatteindtægter
- **Høj nettoindvandring:** Kan øge råderummet ved flere erhvervsaktive, men er politisk og socialt usikker

4. Struktur og politik vedrørende den offentlige saldo

Politisk fastsatte mål for den strukturelle saldo har stor betydning. En strammere saldo vil mindske råderummet til nye udgifter.

5. Uforudsete økonomiske chok

Globale økonomiske kriser, energikriser eller pludselige offentlige udgifter (fx store sundhedskriser) kan reducere råderummet drastisk, hvis de påvirker statens budget negativt.

Historien lærer os: COVID-19-pandemien eliminerede råderummet på få måneder. Det kan ske igen.

Faren ved at bruge hele råderummet

Her kommer den afgørende politiske pointe: **Råderummet er ikke penge på kontoen – det er et skøn over fremtidige muligheder.**

Hvis politikerne indregner hele råderummet til permanente udgiftsstigninger eller skattelettelser, opstår tre kritiske problemer:

Problem 1: Konjunkturændringer Ved en økonomisk nedgang forsvinder råderummet. Hvis det allerede er brugt til permanente udgifter, står staten pludselig med et massivt underskud. Konsekvenserne er brutale nedskæringer eller

akutte skatteforhøjelser midt i en økonomisk krise – præcis når borgerne har mindst råd til det.

Problem 2: Demografisk pres Det demografiske træk på 21 milliarder kroner frem mod 2030 er ikke hypotetisk – det kommer. Hvis råderummet er brugt op, skal de ekstra udgifter til flere ældre finansieres gennem nedskæringer eller skatteforhøjelser.

Problem 3: Uforudsete udgifter Pandemier, klimakatastrofer, sikkerhedskriser – historien viser, at der altid kommer uforudsete udgifter. Uden buffer står samfundet uden finansiel modstandskraft.

Nødvendigheden af en buffer

Politikerne er nødt til at have en buffer, som ikke indregnes til offentligt forbrug. Denne buffer skal:

Beskytte mod konjunktursvingninger En økonomisk nedgang kan eliminere 15-25 milliarder kroner af råderummet på få år. Uden buffer tvinges regeringen til nedskæringer eller skatteforhøjelser midt i krisen.

Håndtere demografisk pres De 21 milliarder kroner i demografisk træk frem mod 2030 kræver finansiering. En del af råderummet skal reserveres hertil.

Dække uforudsete udgifter Sundhedskriser, naturkatastrofer, sikkerhedstrusler – der kommer altid noget. En buffer på mindst 10-15 milliarder kroner er nødvendig.

Bevare finanspolitisk troværdighed Internationalt set er dansk finanspolitik anerkendt for sin soliditet. Dette giver lave renter på statsgæld og økonomisk stabilitet. At bruge hele råderummet underminerer denne troværdighed.

Konkret anbefaling: Fordeling af råderummet

Ved et råderum på 58-59 milliarder kroner i 2030 anbefales følgende fordeling:

Buffer til konjunktursvingninger og uforudsete udgifter: 15 mia. kr. Dette beløb må ikke indregnes til faste udgifter eller skattelettelser. Det skal stå til rådighed ved økonomiske nedture eller kriser.

Demografisk reserve: 21 mia. kr. Det demografiske træk på 21 milliarder kroner skal finansieres. Dette er ikke valgfrit.

Disponibelt råderum til nye politiske initiativer: 22-23 mia. kr. Dette beløb kan bruges til prioriterede områder som forsvar, klima, sociale udgifter eller skattelettelser.

Denne tilgang sikrer, at samfundet har økonomisk modstandskraft, samtidig med at der er plads til nødvendige investeringer.

Hvad skal råderummet bruges til?

Inden for det disponible råderum på 22-23 milliarder kroner skal politikerne prioritere:

Forsvarsudgifter At nå NATO's mål om 2% af BNP kræver cirka 18 milliarder kroner. Dette er en nødvendig investering i national sikkerhed, men bruger næsten hele det disponible råderum.

Klimatiltag Behovet for massiv klimainvestering vurderes som stort med langtidshorisont og væsentlige samfundsmæssige omstillinger. Klimainvesteringer skal prioriteres, men kræver kreativ finansiering ud over råderummet.

Sociale udgifter Ved stigende leveomkostninger bør en del af råderummet sikre borgernes basale levevilkår, herunder kompensation til lavindkomstgrupper. Givet skyhøje fødevarer- og leveomkostninger kan det være politisk og socialt vigtigt at lade en del komme borgerne direkte til gode.

Velfærdsinvesteringer Folkeskole, daginstitutioner, ældrepleje og sundhedssystem har alle betydelige udfordringer. Nogle af disse skal adresseres inden for det disponible råderum.

Argumenter for at bruge råderummet vs. traditionel finansiering

Argumenter for at bruge råderummet:

- Det økonomiske råderum afspejler reelle forbedringer i den offentlige økonomi såsom øget beskæftigelse og effektiviseringer
- Råderummet kan dække øgede udgifter uden at belaste skatteyderne yderligere
- Muliggør hurtig opbygning af kapaciteter i kritiske områder

Argumenter for traditionel finansiering (skatter, afgifter, besparelser):

- Råderummet er baseret på fremskrivninger og indeholder betydelige usikkerheder
- Traditionel finansiering sikrer et mere robust og langsigtet økonomisk grundlag
- Øgede skatter eller besparelser skaber politisk ansvarlighed og fokus på effektiv ressourceanvendelse
- Undgår at binde sig til udgifter, der ikke understøttes af permanente indtægter

Anbefalet tilgang: En kombination

Den mest ansvarlige politik kombinerer begge tilgange:

Kortsigtede investeringer finansieret af råderummet Det disponible råderum (22-23 mia. kr. efter buffer og demografisk reserve) kan bruges til at igangsætte nødvendige investeringer hurtigt – fx i forsvar eller klimatiltag.

Langsigtet finansiering gennem strukturelle ændringer Permanente udgiftsstigninger skal over tid finansieres gennem:

- Skatteforhøjelser på højindkomster og kapital
- Lukning af skattesmuthuller
- Grønne afgifter
- Effektiviseringer i den offentlige sektor
- Reduktion af ineffektive subsidier

Løbende revision Råderumsberegninger skal revideres årligt, og budgetlofter skal sikre, at man ikke overskrider realøkonomiske grænser.

Den politiske virkelighed: Fristelsen er stor

Den største udfordring er politisk. Råderummet på 58-59 milliarder kroner lyder som en guldgrube. Fristelsen til at bruge det hele på skattelettelser, udgiftsstigninger eller prestigeprojekter er enorm.

Men ansvarlig politik kræver besindighed. Historien viser gang på gang, hvad der sker, når råderummet bruges op, og konjunkturerne vender:

- Brutale nedskæringer i velfærden
- Akutte skatteforhøjelser
- Økonomisk krise forværres
- Langsigtede investeringer stoppes

At undlade at have en buffer er uansvarligt.

Konklusion: Råderum med ansvarlighed

Danmarks økonomiske råderum på 58-59 milliarder kroner i 2030 er en mulighed – men også en test af politisk ansvarlighed.

Kernebudskabet:

- Råderummet er et skøn, ikke en garanti
- Ved konjunkturændringer kan det skride eller forsvinde
- En buffer på mindst 15 milliarder kroner er nødvendig
- Det demografiske træk på 21 milliarder kroner skal finansieres
- Kun 22-23 milliarder kroner er reelt disponibelt til nye initiativer

- Permanente udgiftsstigninger skal finansieres strukturelt over tid

Anbefalinger:

1. Fasthold en buffer på 15 mia. kr. til konjunktursvingninger og uforudsete udgifter
2. Reservér 21 mia. kr. til demografisk træk
3. Brug de disponible 22-23 mia. kr. på prioriterede områder (forsvar, klima, sociale udgifter)
4. Finansier langsigtede udgiftsstigninger gennem strukturelle reformer, ikke råderummet
5. Revidér råderumsberegninger årligt og juster politikken derefter

Råderummet er en mulighed for at styrke Danmark – men kun hvis det bruges klogt. At bruge det hele uden buffer er som at køre bil uden airbags. Alt går godt, indtil det går galt. Og når det går galt, går det rigtig galt.

Ansvarlig finanspolitik handler ikke om at bruge alle pengene. Det handler om at sikre, at vi har midlerne, når vi virkelig har brug for dem.